

BESMETTELIJKE ZIEKTES

Het coronavirus en zijn duistere voorgangers

Door Marie-Louise van Bijnen

HET CORONAVIRUS, ofwel Covid-19, dat de wereldbevolking op dit moment teistert, was voor mij aanleiding om eens te kijken met welke ziektes de bevolking van Oosterhout vroeger te kampen had. Dat is nog niet zo'n gemakkelijke klus. Vanaf de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) zijn daarover in Oosterhout niet echt bronnen te vinden, maar deze oorlog heeft natuurlijk wel een slechte invloed gehad op de gezondheid van mensen. Ook de heen en weer trekkende legers zorgden voor het verspreiden van de nodige ziektekiemen. De meest voorkomende ziektes in die tijd zijn de pest, pokken, roodvonk en rode loop (dysenterie). Toch sterven de meeste mensen aan een longontsteking en ingewandstoornissen.

Pestepidemie

Na 1600 wordt Oosterhout getroffen door een pestepidemie, waarop het vrijheidsbestuur een zogenaamde 'pestmeester' in dienst neemt. (Oosterhout was toentertijd een vrijheid, ofwel een plaats met een lagere status, zonder volledige stadsrechten). Het is de taak van de pestmeester om zieken te bezoeken en te behandelen. Maar met welke middelen? Daar hebben de mensen in die tijd geen idee van. Uiteindelijk bezwijkt de Oosterhoutse pestmeester zelf ook aan de gevreesde 'zwarte dood'.

De twee zwaarste pestepidemieën in Brabant vinden plaats in de periodes 1624-1626 en 1635-1636. In deze tijden leven veel mensen in armoede en de hygiënische omstandigheden zijn ronduit erbarmelijk, waardoor de vatbaarheid voor allerlei ziektes ook behoorlijk hoog is. Kennis van bacteriën en virussen is er niet. In de zeventiende eeuw zijn er drie chirurgijns in Oosterhout. Dit zijn

Het Gasthuis aan de Gasthuisstraat 12 (1837-1878) en het moederhuis (1845-1853).

FOTO COLLECTIE HKO

ambachtelijk geschoolde lieden die zweren en verwondingen behandelen, tanden en kiezen trekken en aderlatingen verrichten. De chirurgijns, en ook een vroedvrouw die in dienst is bij de vrijheid Oosterhout, moeten de armen gratis behandelen, daarbij volstrekt niet gehinderd door enige relevante kennis van zaken.

Inenten

De periode 1780-1940 laat zien dat er ook toen besmettelijke ziektes heersen. Naast de eerdergenoemde pest, pokken, roodvonk en rode loop lijdten mensen veelvuldig aan aandoeningen als tbc, hondsdolheid, mazelen, dauwworm, schurft en cholera. Tegen pokken kun je je al snel laten inenten. Koepok-inenting vinden ook in Oosterhout plaats. Vanaf 1815 is het zelfs verplicht voor mensen die afhankelijk zijn van de gemeentekas om hun kinderen te laten inenten.

Het Sint Jozef-geesthuis aan de Leijzenhoek 37 in Oosterhout.

FOTO COLLECTIE HKO

In Oosterhout zijn er pieken van cholera van 1812 tot en met 1814 en in 1820 en 1828. Een verhoogde sterfte door cholera is er ook tussen 1833 en 1839. Om choleralijders te verplegen komen in 1834 zeven zusters van de orde van de zusters franciscanessen van Charitas van de Haagdijk in Breda naar Oosterhout. Zij maken zich los van de orde en stichten later een eigen congregatie aan de Leijzenhoek.

Er wordt een gasthuis opgericht voor de verpleging van zieken. Het gasthuis, aan de Gasthisstraat en gerealiseerd met de hulp van de St. Jansparochie en een aantal welgestelde inwoners van Oosterhout, bestaat van 1837 tot 1878. De zusters openen er en passant ook een zondagsschool.

Met de hygiëne is het nog steeds slecht gesteld. Rond 1870 beginnen de inwoners van Oosterhout te klagen over de stinkende mesthopen en afvalkuilen op straat; er is immers geen riolering. De eerste stap naar riolering wordt in 1900 gezet. Leerlooier J.

Blom krijgt van de gemeente gedaan dat zij de helft betaalt van een aan te leggen riool aan de Leijzenhoek. Het eerste rioleringsplan in Oosterhout komt in 1906 tot stand.

Besmettelijke ziektes zijn dan nog steeds een gevaar voor de gezondheid. Vanaf 1858 heerst er tyfus en veel jonge kinderen sterven aan pokken. Tussen 1890 en 1893 heerst er influenza, waaraan veel mensen overlijden, evenals aan mazelen en difterie.

Desinfecteren

Na 1895 gaat men meer desinfecteren en sluiten scholen de deuren tijdens epidemieën. Dit zijn vooral Vincentiusscholen, geleid door leden van de vereniging St. Vincentius, in dichtbevolkte delen van de stad.

De zuigelingen- en kindersterfte neemt echter sterk toe. De armen krijgen tussen 1850 en 1915 weliswaar

BESMETTELIJKE ZIEKTES

toegang tot medische verzorging maar wel beduidend minder dan de meer gefortuneerde inwoners. Arme zieken, krankzinnigen of dementen worden opgenomen in een gasthuis of gesticht op kosten van het Burgerlijk Ambestuur. Er is een armendokter, en ook een vroedvrouw en een apotheker voor de armen.

Armoede

In 1878 gaan de bewoners van het gasthuis naar het gebouw aan de Leijsenhoek, dat op dat moment ook bestemd wordt voor de opvang van mensen met besmettelijke ziekten. Er zijn echter geen artsen of specialisten aan het gasthuis verbonden. Cholera en tyfus zijn steeds minder aanwezig, maar tbc heerst nog volop, dankzij de armoede, de slechte voeding en de belabberde hygiëne.

In 1917 en 1918 zijn er niet alleen veel tbc-patiënten, maar in dat laatste jaar slaat ook de Spaanse griep ongenadig toe. In 1927 en tussen 1929 en 1931 zijn

er veel grote griepepidemieën. Roodvonk heerst in 1934 en 1935. En nog steeds is er geen goede gezondheidszorg.

Rond 1915 heeft het gasthuis St. Jozef vooral nog de functie van bejaardenhuis. Met een uitbreiding in 1925 en 1926 krijgt het gasthuis meer een ziekenhuisfunctie. Dit houdt ook verband met de ontwikkeling van de medische wetenschap, zoals de invoering van gummi handschoenen bij operaties, de uitvinding van röntgenstralen, de verbetering van narcosemogelijkheden en de ontdekking van de bloeddrukmeter. Specialisten en chirurgen komen uit Breda en zijn niet verbonden aan Oosterhout. Tot 1973 maakte men gebruik van het gasthuis aan de Leijsenhoek. Aan de Pasteurlaan wordt in dat jaar het nieuwe Pasteurziekenhuis opgeleverd.

Literatuur:

'Oosterhout niet van gisteren', onder redactie van Cock Gorisse.

Snaveldokters

Pestmeesters worden ook wel snaveldokters genoemd, naar het snavelvormige masker met kijkgaten, dat zij dragen tijdens de uitvoering van hun taken. In die snavel bevinden zich smeulende kruiden, waarvan verondersteld wordt dat zij de lucht zuiveren en zo een eventuele besmetting met de pest tegengaan. De gedachte is namelijk dat de pest zich door de lucht verspreidt.

Ook dragen de pestmeesters beschermende kleding. Een speciale platte hoed, leren handschoenen, leren laarzen en een leren cape. In zekere zin biedt deze kleding, net als het mondkapje bij corona, enige bescherming aan de dragers ervan. Dat neemt niet weg dat de pestmeester in Oosterhout de uitoefening van zijn vak met de dood heeft moeten bekopen.

Wat vindt u van De Heerlijkheid?

Van de redactie

DE LEDEN VAN DE REDACTIE zijn nu een goed jaar bezig met de nieuwe vormgeving van ons heemkundebled De Heerlijkheid. In het afgelopen jaar hebben we geschaafd, geschuurd en uitgeprobeerd, het lettercorps (op veler verzoek) verkleind, de koppen verbeterd en de verhalen kwalitatief verbeterd. We denken dat we hiermee een heel eind op de goede weg zijn, maar zeker weten doen we dat natuurlijk niet. Daarvoor hebben we de lezers, of liever de mening van de lezers, nodig. Wij willen heel graag van u horen wat u er nu van vindt.

Benieuwd

Voor u ligt nu nummer 4, waarmee we 2020 afsluiten. We hopen dat u hier weer veel plezier aan beleeft. We hebben in ieder geval onze uiterste best gedaan om u weer leuke, interessante en lezenswaardige verhalen te kunnen presenteren. En nu zijn we verschrikkelijk benieuwd naar uw mening. Vindt u het lettercorps nog steeds te groot (een veelgemaakte opmerking na het eerste nummer dit jaar) of juist te klein geworden? Wat vindt u van de vormgeving en de presentatie in het algemeen? Wat vindt u van de kwaliteit van de verhalen? Allemaal vragen waarover wij als redactie graag uw oordeel willen horen. Schroom overigens niet voor opbouwende kritiek; daar kunnen we alleen maar van leren.

Verrassing

In deze vierde Heerlijkheid vindt u een enquête-formulier, waarvan wij hopen dat u het wil invullen en wil opsturen naar het adres dat onderaan het formulier staat. Onder de inzenders verloten wij een leuke verrassing: een ingelijste foto naar keuze op A4-formaat. Dus alstublieft: vul het formulier in en stuur het op. De Heerlijkheid wordt er alleen maar beter van!

(ADVERTENTIE)

broeders Gezondheidswinkel

- Natuurvoeding inclusief biologisch verswaren
- Dieetvoeding voor o.a. gluten-, suiker- en/of melk-vrij dieet
- Natuurlijke lichaamsverzorging en cosmetica
- Homeopathie, vitamines en voedingssupplementen

Fysieke en online winkel!

Keiweg 7 Oosterhout • t: 0162-453223 • w: broedersgezondheidswinkel.nl